

MŰRTÉNETI APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

KASSAI ISTVÁN LEVELEZÉSE I. Rákóczy Györggyel és Beth- len Istvánnal.

Az eredeti példányokról

Közli: Szilágyi Sándor.

- I.

1642. Apr. 5.

Georgius Rakoci Dei gratia stb.

Generose fidelis nobis dilecte
Salutem et gratiam nostram. Serédi uram
tegnapelőtt érkezett vala hozzánk, az ke-
gyelmed minutáit meghozá, s már az szerint
expediáltatjuk is. Egyébképpen az ő ke-
gyelmek expeditiójához mind készen volnánk,
hanem az ezüst műveket nem hozák még meg
Kolosvárról, Brassóból, Szebenből, várjuk
mindazonáltal azokat is minden órában és
azon vagyunk, hétben kelve minden okvetet-
len megindulhassanak ő kegyelmek. Tudván
is az portának változó állapotját, annyival
szükségesebb maturálni hová hamarébb ez
expeditiót, nyilván lévén kegyelmednél; im
csak 18 Martii irt levelében is miről tudó-
sított vala Rácz István Uram. Mert noha
nagy méltóságú ember az fővezér, de elhihető
dolog, nem egyen ketten vannak, az kik tisz-
tire aspirálván, életét is szomjuhozzák. Teg-
nap hozták vala az jenei vicekapitány levelét,
melyben irta vala, hogy az tömösvári pasát
az elmúlt vasárnap, ugymint 30 Martii meg-
fojtották volna és minden javait császár szá-
mára inventálták és foglalták; de az gyalog
kapitány azt írta ma, hogy csak megfogták

100 szolgálival együtt, minden marháját csá-
szár számára foglalták, sok kincset is találtak
véle. El kell hinni, hogy ez a vezér nemcsak
mostani vezéri állapotjára vigyáz, hanem ki-
váltképpen ha császárnak történnék hallomása,
másra való gondolkodása is vagy. Aján-
dékban vezéreknek való kupa 12 lészen, ezen
kívül négy mosdók korsóstúl, ezeket oly in-
structióval adjuk kezekben, a hova legszük-
ségesebb, oda fordíthatják. Meg is lészen
hagyva ő kegyelmeknek, ad 4. vagy 5. Majj
ott benn igyekezzenek lenni. Picolomi meg-
verése igaznak hallatik; Maurer Mihály ké-
redzett vala Besztercebányára túlünk, ő is
ugy hallotta. Mi istennek hálá mostan is
tűrhetőképpen vagyunk, az gazdaasszony is
az ő állapotjához képest már ugyan jó üdöttül
fogva jobban vagy. Az Ur Isten megtart-
ván egészségünket, az innepeket itt akarván
eltölteni, azután csak könnyü szerrel magunk
Görgény felé s az gazda asszony Örményesre
akarunk tekinteni és innen derekasabb ter-
hünket Fejérvár felé küldvén, magunk is oda
igyekezünk megemlitett házainktól. Cui in
reliquo gratiose propensi manemus. Datum
in Arce nostra Fogaras, die 5. Aprilis, Anno
Domini 1642.

P. S. Az kupákkal ha addég onnan meg
nem indultak volna, kegyelmed szorgalmaz-
tassa és meg is hagyja, éjjel nappal ide
siessenek vélek.

(A következő utóirat I. Rákóczi György kezével.)

Göcs Pál kegyelmed levelét tegnap adta
vala meg. Császár ő felségének, császárnénak
s egyebeknek szóló leveleket már el is küld-

tük, mivel az katona meghozta volt palatinus uramnak szóló levelet, kegyelmetek elegen peccsételé meg; ide érkezvén vele az posta, mindjárt küldjük Boldvai Márton kezében, mivel már az vármegye is postulatumát elkészítette, kinek mását im kegyelmednek is megküldtük. Mi megparancsoljuk Boldvainak, kezében vévén minden leveleket, ne is késsék, induljon meg. Az töröktől szenvedő nehézségeket Kőrösi uramnak is jó volna küldeni, az budai vezér is értené mását itt mi Serédi uramnak adjuk, melyet ott benn írásban adjon-é be Serédi uram s miért éppen így, kegyelmed censuráját akarjuk érteni. Innét török s német részről elég sok szenvedés ez szegény hazától. Rác Izván uramnak azután is vöttük levelét, im azt is oda küldtük kegyelmednek, eleitől fogva abban voltunk az ítéletben, hogy az summának kérése s nevezése Soldficar dolga, s im úgy is vagyon, s már anynyival inkább könnyebb jobbitani, leszen annyi tanúsága Serédi uramnak, csak egyébképen legyen minden meg becsülettel, s az atnámé is adassék az ország szabadságának sérelme nélkül meg, innét az mi részünkről azon el ne muljék, Soldficart is meg kell gyalulni az ő humora szerént. Bogádi uramnak tegnap is vök levelét, az mocskos könyvet ott fenn is sok pápista ember sajnálja, kiről ezen igékkel ír: csak ma érttem egy fő embertől, ki csak három nappal én előttem volt palatinus uramnál ő nagyságánál, de neki arról egy szót sem mondott ő nagysága, inkább kért, hogy irjak nagyságodnak is, könyörögjek is, meg ne induljon az íráson nagyságod. Bottyáni uram ő nagysága szentől szemben minap extraordinarián szidogatott meg érte rutul egy papót, hogy ha ő dolga az írás. Annyira bánják sokan sokan pápisták közül is azt itt, fel is hivatta volt Bogádi uramat palatinus Semptére 9. Martiira, s mihentest szemben lött vele, legelsőben is az electiót hozta elő ilyen discursussal, 1. publicálnunk kellett volna szándékunkat az egész statusoknak még az gyűlés előtt, mivel az ország gyűlésére egy vármegyéből 2, 3 ember ha megyen, s az többi semmit nem ért benne, s felő, hogy jövendőben ne legyen valami praetensió felőle. 2. ő felségének is kellett volna intimálnunk. 3.

botnak, zászlónak s kaftánnak ne higyjünk, hanem lévén most alkalmatosságunk s mindénünk az dologban, atnámé levelet szerezünk az török császártól, s úgy se országbeliektől, se az töröktől nem kelletik tartani jövendőre minekünk; Bogádi uram felélt csak az egyikre meg, hogy ő felsége megítélt volna, ha valahogy nem succedált volna, mivel az fejedelmek változása isten dolga; arra azt mondotta, hogy csak az intimatióról tudósithattuk volna mégis ő felségét, mindazáltal így is jól esett az dolog, s okosan cselekedte az fejedelem, hogy ezt végben vitte életében, nem lévén abban semmi kétség, hogy nem minden jó végre inducaltatott arra, Erdélynek, Magyarországnak is jóvára s megmaradására legyen. Mondta azt is palatinus uram, tudom, csaknem minden beszédem, cselekedetem suspitiót moveál az fejedelemnél, mindazáltal azzal sem gondolván, mégis continualni akarom az jó akaratot in specie ő kegyelméhez is, és azért svadealnám az atnámé megszerzését is; az Ur Isten már megengedvén azt szerencsésen végben vinni ő kegyelmének, az mit kívánt, csak az restál, hogy Magyarországot concernaló közönséges dolgokban egyet értsen ő kegyelme velem, az penig kegyelmes uram ilyen törökkel való tractát Istén engedvén végben vinni, ő felsége ország gyűlését akarja publicálni, s hogy oly rut és haszontalan disputatiók, veszekedések ne legyenek azon gyűlésben, mint azelőtt, azon van ő nagysága, egy némely urakkal s főemberekkel conferálván az közönséges dolgokról, azokat írásban foglalja s az végre parancsolá énnekem is ő nagysága, hogy egy conceptust irjak s bevigyem magammal Nagyszombatban az extraordinariára s azt ő Nagysága ruminalván s maga calculusát is addalván hozzá, kívánja azt, hogy vagy magam vinném be Nagyságodnak vagy beküldjem, hogy Nagyságod is ahhoz igyekeztvén conformálni ország gyűlésére küldendő követi instructióját, egyenlő akaratall, értelemmel minden jót végezhesen Nagyságtok; az penig úgy mehet végben, hogy ha NB. az nemesi szabadságról és az religióról való disputatio seponáltatik pro nunc (s ha boldog állapotjuk lenne, akkor meg se hagynák említeni), ily okkal, hogy religióról az végeztessék mind-

azáltal, senki sub poena ne merjen ezután szentegyházat foglalni; az mi eddig lett, maradna in suspenso (itt is csalárdság fekszik, el is foglalták már, csak keveset hagytak meg s ezután bizony az többit is elfoglalnák) csak abból az tekintetből, hogy az közönséges és ország megmaradását néző dolgok előmenvén, religióstól utolsó ruinára ne jusson szegény magyar nemzet (mi haszna az ország megmaradásának, ha az lelki, testi szabadság nem léssen szabados folyásában s az emberek lelki, testi szabadsága kötve tartatik alkalmas üdöre és agyonverésre), az kamora is elrontassék, tamquam pestis patriae, és tesaurosarius légyen, az ki az országnak tartozzék számadással és semmi dependentiája ne légyen az aulica camerától, mostani camorásoktól számot vegyenek s tartozzanak is számot adni, ő felsége az ország proventusát éppen végbeliek fizetésére hagyja, octávák gyakorta szolgáltatassanak mind oda fel s itt Eperjesen, s mivel propter distractiones ő felsége most az keresztyén országok subsidiumát nem adhatja az végekre, continuus miles interteneáltassék, annak ilyen haszna volna, hogy per tractatum nem vihethvén azt most végben ő felsége, hogy az behódított falukat visszaadja az török, ily provisióval lassan lassan mind recuperáltathatná azt ő felsége, egyébaránt az török arra nézve sem mire sem megyen, általláttok, csak azt vihethnők mostani tracta által, hogy ezután semmi okon és módon ne lenne szabad neki csak egy falut is subjugálni; in sede spiri-

Oldalt I.
Rákóczi György ke-
zével: Bo-
gádi uram
censuráját
írja.

tuali felette nagy licentiát usurálnak magoknak és exorbitálnak, azoknak is határt kellene vetni, többet is effélet akarna urgeálni ő Nagysága, consentiálván Nagyságod is hozzá, s mind jók volnának, csak mehetne végben, de kicsiny hitűek némely emberek, veszem eszemben, mindazáltal csak religió dolgában is lehetne valami nagyobb fundamentom, mindent lehetne tentálni, talám az ur Isten már egyszer szerencsét adna hozzá, s ha catholicus uraimon mulnék, nem bennünk, mind Isten, mind az világ előtt adnának számot róla. Jakusit uram is csaknem hasonló irást kíván az végre, hogy ő felsége ezeket ultro maga

említse meg propositiójában, kiről irtam is már Nagyságodnak, a miből különböznek egymástól ő Nagyságok, de mind az kettő consistálhat, sőt segitné egymást, mert ha az ő fölsége propositióji Jakusit Uram ő Nagysága biztatása szerint egyezni fognak az Nagyságod instructió-
Oldalt: Hoc opus, hic labor.
jával; melyben Nagyságod palatinus urammal ő Nagyságával megalkuszik, nekik annál boldogabb állapot, ha gyűlés után azok mind in effectum deducáltatnak, a nélkül haszontalan az végezés, én mind az kétrendbeli scriptumot beküldöm Nagyságodnak. Midőn iterato előhozta volna ő Nagysága az electió
Oldalt: Be nehezen esett neki.
dolgát s csodálkoznék rajta, hogy véletlenül lőtt meg s kevés ember tudhatta, megjelentetem ez okon ő Nagyságának, hogy magának sem volt szándékja Nagyságodnak, hogy tractáltassék, de látván Nagyságod mind az ország inclinatioját s mind penig az porta favorát, nyilván eszében vette volna Nagyságod, magához bűn volt volna, ha nem élt volna Nagyságod Istentől mutatott oly szép alkalmatosságokkal oly jó végre, hogy nemcsak Erdély, de Magyarország conservatioja is és periculumtól való exceptioja jöjjön ki belőle; ezeket mind igen javallotta ő Nagysága, mondván, hogy distractioja lévén az töröknek, azért cselekedte, egyébaránt Nagyságodat bizony nem szcreti, oly distractioja van penig az töröknek, hogy semmi békessége nincsen persával, mert egyáltaljában nem akarta azokat az conditiokat csak hallani is szerivel az persa, melyekkel török császár az békességre kötelezni akarta, nem hogy acceptálta volna őket; azt minden bizonynyal Velenczéből is hogy megírták ő felségének, musquák is, hogy igen jól viselik magokat, lengyel királylyal is egyet értenek, mindazáltal quocunque respectu et fundamento lett és végben ment az Nagyságod jó intentioja, igen jól lőtt, csak az atnáméval is megconfirmáltassa Nagyságod; arra kéri felette igen Nagyságodat ő Nagysága, szegény magyar nemzetre nézve mégis communicálja az hireket és oda bé való dolgokat Nagyságod ő Nagyságával, mert az ő felsége residensitől, azonképpen Velenczéből is ritkán érthetni igazán az oda való hireket, az residens egyéb-

aránt is atheus ember, inkább forgatja török igyét mint az keresztyénekét s nem igaz hive ez aránt ő felségének is; Questenberg is igen igen nem jól és insincere viseli magát, kiről sok beszéd volt asztal felett is, három izben is megmásolta már az végezést az török s mind Questenberg urat veték okul; ezeket hallván én is, hogy ő Nagyságával csak ketten maradánk az házban, kérttem istenért, hogy vigyázzon ő Nagysága, észben vévén, miben forogjon szegény magyar nemzet állapotja, de csak fohászokodék és panaszokodék ő Nagysága, asseveralván azt, hogy soha el nem hitetheti ő felségével, mely periculumban legyen az ország, mivel idegen nemzetből való nagy emberek persvasiója miatt Tratersdorfot is szitokkal közikben számlálta. Ezeket akaránk kegyelmeddel communicálni s mind magunknak azért kelle ezt az munkát felvennünk, czifrákkal volt még erre irva; ugy vesszük az irásából eszünkben Bogádi uramnak vagy jól vagy rosszul, de az törökkel kárával is megbékélnek az országnak, kit az török csak addig áll meg, az míg alkalmatosságát látja dolgának, azután még hódoltasson be annyit, az mennyit behódoltatott 12 esztendő alatt s bizony lassan igen éppen occupálhatja Magyarországot, most az votum impetrálván azt, az mit az végezés ellen occupált, hogy penig azt tőle vissza occupálhassák, az mint palatinus uram discourál, csak haszontalan. Megvállik, ő felsége mi választ ad az mocskos könyv felől, ezután nekünk is gondolkodnunk kell becsületünknek oltalmazásáról s helyére állásáról. Rácz István levelét elvöttük; az ispánságok osztása felől ezután irunk kegyelmednek; ha az captalanságnak tisztire kegyelmed elégségesnek itéli Pécsváradit mind jó conscientiájára, tudományára s hűséges, elégséges voltára, állattassa be kegyelmed; az kőműveseknek ugy parancsolunk, az régi módon vigyék végben az boltozását, jól, állandóul, tisztességesen, héjazatjának kára nélkül. Rákóczi Györgynek fejedelemségéhez illendő pecsétet mikor magunk kezében adtuk, miképen instruáltuk, mit mondottunk s parancsoltunk neki, azután irásban foglalván, szentirásbéli locusokkal is illusztrálván, melyeket bizony mind magunk kerestünk fel s

rendeltettünk helyire s magának is innét 5. die praesentis subscriptionk s titkos pecsétünk alatt megküldtünk, im kegyelmednek is verissima pariaját küldtük, ha tetszik kegyelmednek, tartsa meg magának ezt kegyelmed. Az Azókra menendő szerdál, ki silistriai pasa is, ez héten érkezik be Silistrire, az hidat Obluncánál, az hol ozmán császár általköltözött volt, ott akarják csinálni. Adja Isten, minden jót hallhassunk kegyelmedek felől. Datum Fogaras, 7. die Aprilis, Anno 1642.

G. RAKÓCI mp.

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

RÁKÓCZY LÁSZLÓ LEVELEIBŐL.

Közlő: Szilágyi Sándor.

I.

1653. febr. 19.

Nagyságodnak mint kegyelmes asszonyomnak alázatos szolgálatomat ajánlom és Istentől minden üdvességes jókat megadatni szivem szerint kívánom.

Az Nagyságod szolgálatjára régtől fogva kívánkozván nagy óhajtvá, ma egy heti indultam meg Fejérvárról s ezen órában érkeztem ide Szakmárra, hála Istennek, jó szerencsésen minden akadály nélkül, az én kegyelmes uramat is ő Nagyságát jó egészséges állapotban hagyván. Már egyebet nem is kívánhatok oly szivem szerint mint azt, hogy Nagyságotat is hova hamarább találhassam kedves jó egészségben s udvarolhassak Nagyságodnak, az hova el is sietek Isten kegyelmességiből, engedje ő szent felsége jó szerencsés órában látnom Nagyságotat. Szakmárt, 19. Februarii 1653.

Nagyságodnak

alázatos szolgája

Gr. Rákóczy László s. k.

Kü l c z i m: Illustrissimae ac Celsissimae Principissae Dominae Dominae Susannae Lorantffi Celsissimi quondam Principis Transylvaniae Relictae etc. Dominae Dominae mihi Gratosissimae. (P.H.)

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közi: Jakab Elek.

HARMADIK FEJEZET.

AZ ALPERES BÁRÓ WESSELÉNYI MIKLÓS BIZONYÍTÁSAI.

I.

ALPERESI OKLEVELEK.

(Folytatás.)

A 4. és 5-re. Jól tudom, hogy a tisztelt báró ő nagysága azon kívül, hogy a tekintetes nemes vármegye az urbéri V-ik cikk ellen adott pótló utasítását huzná vissza s az urbéri V-ik cikkelyt, a mint az országos KK. és RR. alsó táblája megállapította, helybenhagyatni kívánta, semmi javallatot nem tett, és továbbá mivel a méltóságos báróhoz nagyon közel állottam, a dörgös szavára is nagyon figyelmezttem, annálfogva mondhatom, hogy a tisztelt báró az uralkodó felség vagy annak szentséges személye ellen, egy királyi méltóság dísze ellen beszédében legkisebb sértő szavakat sem mondott, a nemzetet, a constitutionalis törvényeket meg nem sértette, senkit is a beszédében a közcsendesség felháborítására vagy a kormány ellen való ellentállásra, sem a felség ellen való lázadásra s erőszakos tette senkit sem ingerelt és senkit sem készített; azon igyekezetét, hogy az V-ik articulus elfogadásával az ország lakosai közt az egyetértés és békeesség állandóul megfundáltassék, világos szavakkal kijelentette. A—

6-ra. Az ezen pontban elhuzott sorokat, noha a báró ő nagyságához igen közel állottam, nem hallottam, hogy mondotta volna beszédében, hanem ezen szavakat hallottam, hogy mondta, t. i. hogy a parasztság, ha sorának régen várt és sürgetve óhajtott jobbra fordulása helyett megtagadást szenved, könnyen szülhet a boszus érzés lázadást, mely szavaira ő nagyságának tekintetes Uray Bálint másod alispány ur tartván attól, hogy a tisztelt báró ő nagysága ékes beszédjével a november 10-én költ s követ uraknak felküldött pótló utasítást a tekintetes nemes vármegyével visszahuzatja, felállott és a tisztelt báró

ellen a részén lévő s álló sokaságot úgy akarta ébresztetni, mintha a méltóságos báró a felség ellen tiszteletlenül beszélt volna, s mondhatom, hogy a tisztelt másod alispány ur, ha szabad a környülállásokból tapasztalásomat s vélekedésemet szabadon kimondani, csak azzal győzött, hogy a méltóságos bárónak beszédjeit a sok ható erővel bíró és bátor genci nemességnek úgy magyarázta, hogy a méltóságos báró ő nagysága a nemességet egy sorba akarja helyheztenni a parasztsággal, és hogy olyan törvényt akar alkottatni, hogy a nemesség és a földesur törvényesen szoríttasson a jobbágnak lakó telkét örökösen, soha vissza nem válthatólag eladni, mely is a rendkívüli károlyi nemességnek, kik máskor „éljen“ kiáltásokkal fogadták a báró ő nagyságát, a fentirt magyarázat nem inyök szerint esvén, ellene zúgtak. Elvégezvén másod alispány fenti beszédjét, a méltóságos báró ő nagysága a tekintetes alispány urnak felségsértéssel vádló szavaira azt mondotta: „én a felséget jobbágyi hódolással és alázatossággal tisztelem, a mit pedig a kormányról mondottam, hogy annak zsirját szívja, de mi is szívjuk azt, vissza nem huzom.“ Végtére azt vallhatom, hogy ámbátor sok izben volt szerencsém hallani beszédét a méltóságos bárónak, de én soha sem hallottam, hogy a felségről sértőleg vagy illetlenül beszélt volna, sőt inkább mint leghivebb jobbágy és constitutionalista a felséges királyt s hazáját tisztelő s szerető úgy beszélt s úgy viselte magát a közgyűlésekben. Költ Krassón, 18-ik mart. 1838. Váradi Solymosi Mihály m. k. hites ügyész (P.H.) Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, 21.

jun. 1838. Darvay Ferencz m. k. tekintetes Szathmár vármegye főszolgabirája (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

27-ik számhoz 25. tanu.

Alább irt tekintetes Darvay Ferencz főszolgabíró és Ternyey János esküdt urak előtt letett hitemre méltóságos báró Wesselényi Miklós ügyében előmbé adott kérdésekre e következő vallást tesztek:

1-ső kérdésre. Jelen voltam a kértett nemes Szathmár megye közgyűlésén.

2-ra. Ezen közgyűlés folyta alatt két követi tudósítások olvastattak fel; az első tudósítás felolvasása után mindjárt Uray Bálint másod alispány ur szólott s kijelenté, miképpen a megye rendei már a követi tudósításban említett tárgyról adának utasítást követelőknek, következőleg újabb utasításra nem volt szükség. Erre szólani kívánt báró Wesselényi ur, de beszédei az elnök alispány ur azon jelentésével, hogy lenne még egy követi tudósítás ugyane tárgyat érdeklő s azt javallaná a tárgy vitatása előtt felolvasatni, ketté vágta; mely javallatát az elnök alispánynak a rendek elfogadván, ám-bár több ízben kérte a tisztelt báró a rendeket, hogy szólás szabadságával élni engednék, s az elnököt is, mint a nagy zajban észre vehetém, felszólította a csendesség eszközésére, azt azonban a nagy számmal összegyűlt rendektől meg nem nyerheté addig, míg a második követi tudósítás is fel nem olvastatott.

A 3-ra. Követi tudósítások az örök megváltás iránt adandó kedvező utasítást tárgyaván és ezeknek felolvasások után b. Wesselényi Miklós ur beszédhez jutván, nem is volt más tárgy, miről abban az időben beszélhetett volna; mint visszaemlékezem, beszédje által meg akarta győzni a rendeket azon egész hazára áradandó jó és hasznos következményekről, melyek az örök megváltás elve elfogadásával származni fognak, mely okokkal élt azonban ennek megmutatására, arra már az idő régisége miatt nem emlékezem, de hogy a felvett thema a fentebb említett volt, azt letett hitemre merem állítani.

A 4-re. Ezen beszédében báró Wesse-

lényi Miklós urnak semmi olyan szó, mi a felséges király személyét vagy méltóságát sérthette volna, nem volt, mert ha ilyes valami lett volna szavai között, azt a megye közönsége bizonyosan bosszútlan elhangzani nem engedte volna; tudom jól, hogy valamint most, ugy máskor mondott beszédeiben a kormány alatt nem a felséget értette és mindenkor megkülönböztette e kettőt egymástól, nevezetesen pedig, midőn a másod alispány által megszólíttatott, világosan kimagyarázta: miképpen ő a kormány alatt a kormányzó dicasteriumot és tanácsosokat érti, a király személye és méltósága iránt — ki sérthetetlen — pedig mindenkor a legnagyobb jobbágyi alázatossággal s tisztelettel viseltetik.

Az 5-re. Mint feljebb már mondtam, b. Wesselényi Miklós beszédében semmi lázító, ingerlő vagy pedig felséget sértő kifejezés nem volt, veleje beszédének egyedül oda vala irányozva, hogy az V-ik cikk elfogadásával a haza lakóssai között az egyetértés és békeség megállapíttassék.

A 6-ra. Micsoda szavakat használt báró Wesselényi Miklós ur beszédében, azokra én már nem emlékezem, hogy azonban szavai semmi olyan, mi botránkozást okozott volna a megyei rendek előtt, nem volt, azt a tapasztaltak után merem állítani. Költ Szathmáron, márczius 19-én 1838. esztendőben. Kovács Ágoston m. k. (P.H.) Eredetinek lenni bizonyítjuk. Krassón, junius 21-én 1838. Nemes Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

27-ik számhoz 26. tanu.

Alól is megirt Kölcsey Ferencz törvényes parancsolat előmutatása mellett megszólíttattam nemes Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz és esküdtje Ternyey János urak által, hogy a báró Wesselényi Miklós ügyében előmbé tett kérdőpontokra hitletétel után *)

Az 1-ső pontra. Nemes Szathmár megye közgyűlésén 1834-ik évben december 9-ik napján jelen voltam az ülés kezdetétől mind végig.

*) A mondat befejező ige az eredetiben is hiányzik. Közli.

A 2-ra. Az üdvözlő beszédek után mindjárt az országgyűlési követek hivatalos jelentései vétettek elő. Jelentés pedig kettő volt, mint a megyei levéltárban létező hiteles jegyzőkönyvből is kitetszik; az egyik 1834-ik évi november 18-ról, másik ugyanazon év és hónap 25-ről; az első az urbéri tárgyban érkezett királyi válasz parancsolatjáról szólt, a második pedig arra kérte a megye rendeit, hogy az örökös megváltásról (az ugynevezett törvényczikkelyről) november 10-én készült utasításokat változtassák meg.

Legelőször is a 18-iki jelentés olvasatott fel. Ennek a másodikkal semmi összeköttetése nem volt, s ugyanazért nem kevésbé csodálkoztam, midőn ennek végével másod alispány Uray Bálint ur felszólalt s minden öszveköttetésen kívül felszólította a szokatlan számban felgyült rendeket, hogy azon végzésök mellett, melyet november 10-én az V-ik cikkelyre nézve hoztak, továbbra is maradnának meg. Én azt hittem, hogy ezen tárgyról azután lett volna illő szólani, ha a november 25-én költ követi előterjesztés előbb felolvastatik, s ennél fogva a nevezett alispány ur megszólamlása után felállottam, s ugyanakkor állott fel báró Wesselényi is s akarta kívánni, hogy a nevezett november 25-iki jelentés olvastassék fel. De alig mondá ki: „Tekintetes Rende k,“ azonnal, úgy látszik, feltett szándékkal a teremben nagy láрма emelkedett s ő beszédében megakadályoztatott. Ezen első lármát ugyan az első alispány lecsillapította s kijelentette, hogy még van egy követi tudósítás. Ekkor Wesselényi ismét szólani akart, de ismét nagy láрма lőn, annyira, hogy a megszólításnál egyebet nem mondhatott. Ekkor már iszonyura növekedett a láрма; némelyek igazságosnak itélték, hogy Wesselényi kihallgattassék, s ezek kiálták: „halljuk a notariust.“ Wesselényi azt hitte, hogy ha Uray alispánynak (ki a lármát lecsendesítvén, másod izben is szólott) szabad beszélni, azt neki sem lehet igazságosan megtagadni; azért kérte az első alispányt, csinálna csendességet. De az első alispány oda utasította, hogy előbb a notarius a második jelentést végezze el, s így szólani nem tudott, s bár kérte a rendeket, hogy csak ezen (papirosra irt s mu-

toogatott) három szót: „olvastassék a tudósítás“ (engedjék) elmondania, még sem engedték, sőt mivel kérelmétől elállani nem akart, fiscalis actiót kezdettek ellene kiáltozni, mely actiót tiszti ügyész Szerdahelyi Pál fel is tett s az elnöknek bemutatott. Végre történetesen támadt rövid csend után Wesselényi annyi időt nyert, hogy a feljebb említett három szavat kimondhatta s azzal leült. Ekkor az elmondottal Wesselényi ártatlannak érezvén magát, kívánta az actiót leváltatni, de a rendek azt félrevetetni parancsolták, s ekkor a zaj legalább is két órai idő mulva lecsillapodott, az első notarius a november 25-ki jelentést felolvasta s az örökös megváltás feletti vitatkozás elkezdődött.

A 3-ra. Arról lévén a szó, ha a nemes Szathmár megye az örökös megváltás ellen adott pótló utasítását visszavonja-e vagy nem? Wesselényi, ki a pótló utasítás visszavonását akarta eszközölni, az ülés alatt mondott mind három beszédeiben egyedül ezen tárgy körül forgott s erősségeket hozott fel arra, hogy a rendekkel az 1-ső cikkelynek a megváltásról szóló szakaszát megkedveltesse, okait vette abból, hogy a jobbagytelek örökös váltságért oda engedése oly jus, melyet a birtokos nemesség századok olta birt, s mely a tulajdon ideájából önkényt következik. Másod izben világosságot adott a tárgy ezen oldalához azon haszon tekintetéből, mi ezen törvényt fogja követni; s mivel a rendek okait nem méltányolták, végre harmadszor azon oldalról vette fel a dolgot, hogy régi időben a jobbagyság úgy tekintette a nemességet, mint elnyomóját, ha tehát most a már egyszer diaetaliter indítványba tett örökös megváltást a megyei nemesség fogná ellenzeni, a jobbagyság a nemességet ismét elnyomójának fogná tekinteni s ebből jövődöre veszedelmes következmények fejlődhetnének ki, a miktől aztán csak a kormány menthetné meg a nemességet. Ezek valának a beszédjében forgó ideák, s ezen beszédek, miután a gyűlés elején volt láрма elcsendesedett, a közönség részéről kedvelenséggel nem fogadtattak. Mert ámbár néhány egyesek szavaiba bele vágtak is, de a sokaság, valahányszor beszédét végezte, „éljen“ kiáltásokkal kísérte.

A 4-re. Báró Wesselényi a királyi felség személye és a királyi méltóság ellen nemcsak nem szólott semmi sérelmet, sőt midőn a kormány és nép közti viszonyokról szólott s Uray alispány által (ki azt hitte, hogy a kormány alatt a felséget érti) megintetett volna, nyilván s félre nem magyarázható szavakkal kifejezte, hogy a királyi felség szentséges személyét sem most, sem máskor nem érdekelte, hanem a kormányon a dicasteriumokat, a tanácsosokat érti.

Az 5-re. Báró Wesselényi beszédében semmi lázító nem volt, sem a királyi felség, sem a kormány, sem hazai alkotmány ellen legkevésbé sem ingerelt, sőt nyilván kitesztett minden beszédéből s azt világosan ki is mondotta, hogy ő az ország lakóseit egymással békében ohajtja s ezen béke megalapítására az örökös megváltást szükségesnek tartja. Ezen hitéből eredt minden beszéde, melyekkel egyedül oda törekedett, hogy nemes Szathmár megyét az örökös megváltásra nézve kedvező utasításra bírja.

A 6-ra. Báró Wesselényi a kérdéses szavakat úgy, a mint a kérdőpontban fekszenek, nem mondotta. Azok beszéde egészéből logica nélkül vannak kikapva. Az ő okai a harmadik beszédében oda dolgoztak, hogy figyelmeztessék a rendeket, miképpen ha ők tagadják meg az örökös megváltást, könnyen lehetséges, hogy a nép a nemesség ellen veszedelmes helyzetbe teszi magát s ekkor csak a kormány lehet szabadítója. De azt, hogy a kormány ingerlené fel a népet, távolról sem állította s azt állítani beszéde logikai rendébe nem is tartozhatott. Ezen kifejezést pedig: „nép zsirja“, az Uray alispányhoz intézett feleletében oly tisztán kimagyarázta, hogy a nép zsirján érti az adót, a déperditát, az urbéri praestatiókat sat., mikből mind a kormány, mind a birtokos nemesség jövedelmét veszi. Ez oly nyilvánvaló mondva, hogy félre érteni nem lehetett, ugyanazért Uray alispány is többé nem felelt, sem pedig a megyei rendek a kifejezésen meg nem botránkoztak.

Mindezekről pedig adom élő irással és szokott pecsétemmel megerősített levelemet. Költ Csekén, nemes Szathmár vármegyében, márczius 22-ik napján 1838. esz-

tendőben. Kölcsey Ferencz m. k. táblabíró s nemes Szathmár megye főjegyzője (P.H.) Eredetiségét bizonyítottuk. Krassón, június 21-én 1838. Darvay Ferencz m. k. tekintetes Szathmár vármegye főszolgabírája (P.H.) és főesküdtje Ternyey János m.k. (P.H.)

27-ik számhoz 27. tanu.

1. Jelen volt-e a tanu azon közgyűlésben, melyet nemes Szathmár vármegyének rendei mult 1834-ik esztendő Karácsony havának 9-ik napján a megyebeli országos követeknek azelőtt kevéssel érkezett hivatalos tudósításaik felett tartottanak? ha igaz —

2. Letett hite után vallja meg a tanu, mindjárt kezdetével a gyűlésnek hány rendbeli országgyűlési relatiók olvastattanak ott fel? és ki szólott legelőször ismét a dologhoz? és mi adhat arra okot, hogy báró Wesselényi Miklós ur szóhoz nem juthatott, és kérte-e az előlülő viczeispány urat, hogy neki a beszélhetésre csendességet eszközöljön? s mit felelt erre az 1-ső alispány?

3. Beszédhez jutván báró Wesselényi, miről beszélt, volt-e beszédjének más tárgya az V-ik articulusra (az örökös megváltásra) adandó megyei utasításokon kívül? mit kívánt utasításba adatni? s mi oknál fogva? és beszéde okozott-e közkedvetlenséget vagy nyert-e a hallgatóktól helybenhagyást?

4. Szólott-e báró Wesselényi a királyi felség szent személye ellen valamit? sértette-e a királyi méltóságot? s mikor a kormányról tett szavai közben Uray Bálint másod alispánytól arról vádoltatott, mintha a felség ellen szólott volna sérelmes szavakat, mit felelt említett báró Wesselényi? Volt-e beszédeiben lázítás? ingerlette-e az ország statusait egymás ellen? vagy a megyei rendeket a királyi felség, a kormány és a hazai alkotmány ellen? vagy inkább azon igyekezett-e, hogy az V-ik articulus elfogadásával az ország lakósei közt az egyetértés és békeség állandóul megfundáltassék? s azért igyekezetét világos szavakkal kijelentette-e?

5. Báró Wesselényi vádoltatik, hogy ezen szavakat mondotta: „a kormány nem akarja ezt, tekintetes KK. és RR. mely csalárd álorzát tevén ocsmány képére, kiszívta 9 millió ember zsirját, már most arra várakozik,

hogy ezen 9 millió ez által felingerelvén, annak körmei közül ő szabadítsa ki, s ekkor jaj nekünk tekintetes KK. és RR., mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk." Vallja meg a tanu, mondotta-é báró Wesselényi ezen szavakat? A mit a kormányról, annak a nép iránti viszonyainak tekintetéből mondott, úgy állott beszédének egészében? állította-é, hogy a kormány a népet felingerelte vagy inkább csak azon szomorú következtetéseket adta elő, melyek az ötödik articulus megtagadásából eredhetnek? s azon kifejezést: „a nép zsirja“, világos szavakkal miképp magyarázta ki?

Az előmbe adott kérdőpontokra én alólírt letett hitem szerint kinyilatkoztatom, hogy én a kérdéses gyűlésen jelen nem voltam, valamint az abban történeteknek tanuja nem voltam, ugyanaz iránt feltett kérdőpontokra semmit sem tanuskodhatok. — A mennyire azonban a feladott kérdőpontok ötödike talán oly beszédek is tárgyazna, melyeket báró Wesselényi Miklós a gyűlésen kívül mondott, nehogy letett hitem ellen tudományomat ezek iránt elhallgassam, bizonyítom, hogy az azon év 15-ik octoberi földrengés következtetésében Nagy-Károly városában megszükkölt quartélyok miatt a tisztelt báró a kérdéses gyűlés alatt nálam szállásolván, többször volt alkalmam társalkodásának részese és az ötet barátságosan meglátogatókkal beszélgetéseknek tanuja lenni; de nem hallottam emlékezetemre beszélgetései közben tőle olyant, a mi ingerlő, indulatotizgató vagy akárki ellen lázító hangú vagy értelmű lett volna. Költ Nagy-Károlyban, márcz. 4-én 1838. esztendőben. Flekl Károly m. k. tekintetes nemes Szathmár vármegye táblabírája. (P.H.) Eredetiségét bizonyítjuk. Kraszón, június 21-én 1838. Nemes Szathmár vármegye főszolgabírája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

27-ik számhoz 28. tanu.

Én alólírt megszólítódván, felsőbb parancs előmutatása mellett ezen tekintetes Szathmár vármegye főszolgabírája, tekintetes Darvay Ferencz és esküdtje Ternyey János urak által a báró Wesselényi Miklós ur ügyében az előmbe adott kérdésekre lehető

feleletem adására, melynek következtetésében hitletétel után következő feleletem adhatom:

1834-ik év december hónap 9-ik napján tekintetes nemes Szathmár vármegye közgyűlésén jelen voltam. Mely alkalommal egy rendbéli országgyűlési jelentés felolvasódott (a szokott módon lett gyűlési megnyitás után), ezután szólott a másod alispány, emlékeztetni kívánta RR. az 1834-ik év november 10-én tartott gyűlési határozatra; de azon beszéd nem látszott az országgyűlési jelentésnek következtetésében valónak lenni. Ezután báró Wesselényi is akart szólani, de a RR-nek meg-megszólításokon a nem halljuk kiabálásából eredett nagy lárma miatt több szóra nem jöhetett. Azon lármat ugyan első alispány ur lecsendesítette, és hogy más országgyűlési jelentés is van, a rendeket figyelmeztetésekké kívánta tenni; beszédét az végezvén, újra kívánt báró Wesselényi szólani, bátor sokan kívánták volna is hallani; de a kellemetlen nagy lárma miatt akkor sem kaphata szóra. A távolság, de leginkább a körültem lármazóknak felfoghatói sem lehettek) sem az első alispánynak, sem báró Wesselényinek minden szavait nem érthettem, de azt hallottam, hogy kihallgatását érzékenyül kérte, melyet három szóból valónak lenni mondott, s midőn feltételétől elállni nem akarna, „fiscalis actio ellene“ kiáltódott, de a RR. annak helyét nem látván, elenyészett. Ez alkalomkor az egyik követ ide haza lévén, a gyűlésen jelen volt, ki is a november 10-én tartott megyei gyűlési határozattól való elállást és az urbéri tárgy 5-ik törvényczikk 2-ik paragrahusát ajánlván, beszélt; ezután báró Wesselényi beszélt, ki is az előbbent támogatván s annak elfogadását ajánlotta; a közbe s közbe jött lárma miatt az egész beszédet s annak rendét fel nem foghattam, de különben is az régecskén lévén, lehetlen emlékezmem mindenre. Ő felségét vagy a constitutionalis törvényeket a báró hogy sérteni kívánt volna, észre nem vettem, sőt ő felségéről szólván, azt mindenkor úgy és oly tisztelettel emlegette, hogy az által mások is tartozó kötelességekre emlékeztetve vezetődtek. Másod alispány Uray Bálint ur a kormányról mondott beszédjét báró Wesse-

lányinek hogy ő felségére mért magyarázta vagy érthette, nem tudhatom; mert akkor a báró nem a felség nevet, hanem a kormányt emlegette, mely iránt a báró a rendeknek nyugtokra magát ki is fejtette, megmondván azt, hogy ő felségét különbségben tartja a kormánytól, és mikor ő a kormányról szól, akkor a felséget még csak távolról sem érinti, mert ő annak szentségét mindenkor tiszteli; ő felségét a legjobb s kegyesebb és atyáskodó fejedelmünknek szokta nevezni s nevezte. Az adózó népnek a kormány által való zsirja szívására ez alkalommal azt mondta: „igenis, mert az adózó nép ad katonát, pénzt, melyből a tisztviselők fizetődnek, minden közterheket a hord, földesurat, vármegyét-szolgálat,“ melyek iránt a rendek figyelmetesekké tevődve, magokba szállva, ellene nem mondhattak. Költ Csekében, 23-ik martii 1838. (P.H.) Kölcsey Mihály m. k. Eredetiségét bizonyítjuk. Krasón, 21. junius 1838. (P.H.) Darvay Ferencz tekintetes Szathmár vármegye főszolgabirája (P.H.) főesküdtje Ternyey János m. k.

27-ik számhoz 29. tanu.

Alól is megirt Kölcsey Gábor törvényes parancsolat előmutatása mellett megszólíttattam nemes Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz és esküdtje Ternyey János urak által, hogy a báró Wesselényi ügyében előmbe adott pontokra nézve hitletétel után e következőket bizonyítom:

Az 1-ső pontra. Az 1834-ik évben december hónap 9-ik napján nemes Szathmár vármegye közgyűlésén kezdettől fogva végzetig mindég jelen voltam.

2-ra. Az első alispány üdvözlő beszédével megnyitá a gyűlést, reá a jegyző felelt, annak utána az országgyűlési jelentések vevődtek fel, minthogy az országgyűlési követeiktől két iromány küldetett. Az egyik 1834-ik év november 18-káról költ, a másik ugyanazon év november 25-kéről. Az elsőben tudósíttatott a megye, hogy az urbéri tárgyban kiadott királyi válasz miként pertractáltatott. A másodikban kérték a követek, hogy a megnevezett év november 10-én készült utasítást, mely az urbéri 5-ik cikkely második para-

graphusát, a 8-ik cikkelyt tárgyzta, változtassák meg.

Ezek után a november 18-ki jelentés felolvastatott, azonnal a második alispány minden öszveköttetésen kívül a rendeket felszólítá, hogy a november 10-én az urbéri 5-ik cikkelyre nézve hozott végzésök mellett állhatatosan maradjanak meg, melyre báró Wesselényi a november 25-én költ követi jelentést kívánta volna felolvasatni, miután a november 10-én hozott megyei végzés vétetnék tanácskozás alá. Báró Wesselényi el is kezdte szólani; de a szokott megszólításon: „Tekintetes Rendek“ kívül a teremben lévő nagy zaj s láрма miatt (töb- bet) nem mondhatott. Végtere a lármát lecsillapítá az első alispány, jelenté, hogy még volna egy követi jelentés, melyet szükség lenne felolvasatni. Az első alispány beszéde után ismét kezdte beszélni; de valamint elébb, ugy most is a szerfeletti láрма miá meggátoltatott, sokan báró Wesselényit, némelyek a notáriust kívánták hallani. A mint pedig második alispány urnak rend nélkül közbeszólani szabados volt, azt hitte a báró is, hogy szólás szabadságától ötet sem lehet megfosztani. Ugyanazért kéré az előlülöt a csend eszközléséért, melyre az első alispány a második jelentés felolvasása elvégzésére várakozni utasítá. Azonban második alispány ur ismételte beszédét, melyre báró Wesselényi felállott, kéré a rendeket, ha hogy második alispány urnak már több izben szabad vala beszélni, ő töle se tagadtatna meg a szólhatásbeli jog, de minden szava zajos lármával nyomatott el. A jegyzőnek több izbeli olvasása ismétlését rendkívüli kiáltás miá senki sem hallhatta. Midőn látná a báró, hogy a felhevült zaj csaknem kitoróvé válik, csak három szó kimondhatását megengedtetni kérte, t. i. olvastassék a tudósítás, melyet papirosra írva is mutogatott, de az ellene fellázadt sokaság, kik közül a dologba sokan semmit s csak értetlenül ordítani tudtak, a báróra fiscalis actiót kiáltoztak; fel is tevő Szerdahelyi tiszti ügyész az actiót, melyet az előlülőnek a láрма közt általnyujtott. A lármába belefáradt sokaság parányi ideig pihent, ekkor csakugyan kimondá báró Wesselényi a há-

rom megnevezett szót, melyre az iszonyu lárma elkezdődvén, torokszakadva kiabáltattott a fiscalis actió, de Wesselényi mint ki magát bünösnek nem érzé, mert csak szólni akart s a három ártatlan szónál többet nem is mondhatott, a fiscalis actió okát tudni akará, az actiót leváltatni kívánta, melyet az értelmesebb rész félrevettetett mint helytelent, s így az éktelen zaj, mely két órányi drága időnél többre került, végre lecsillapodott.

A 3-ra. A szó arról volt, hogy az 5-ik articulus ellen adott pótló utasítását e nemes megye visszavonja-e vagy nem? Báró Wesselényi, ki a gyűlés alatt mondott már három beszédeiben a pótló utasítás visszahuzatását kieszközölni akarta, felhordott erősségeivel a rendeket az 5-ik articulusnak a megváltásról szóló cikkelyével akarta megbarátkoztatni, emlékeztette a rendeket, hogy a jobbágytelek örökös váltságért való odaengedés oly jus, melyet a birtokos nemesség úgy is századok óta bír, mit ezen szó hogy „tulajdon“, elég világosan következett. Beszédében felhozá, hogy nemességet régi időben a jobbágyság úgy tekintette mint elnyomóját; midőn pedig most a diaetán indítványba tétetett az örökös megváltás, melyet előlök többé eltitkolni nem lehet, és most a megyei nemesség ellenzené, bizonyosan a jobbágyság a nemességet ismét elnyomójának tekintené; ebből nem vélt veszedelmes következés is lehetne, melyektől nem más egyedül, mint a kormány menthetné meg a nemességet. Csupán ezen ideákat fejtegette beszédében, midőn már beszélhetett, melyért a józanabb résztől nem is fogadtatott kedvetlenséggel, bár némelyek rendetlenül, csupán azért, hogy ők is szóljanak, szavaiba bele vágtak; valahányszor beszédét végezte, „éljen“ kiáltás követte.

A 4-re. A koronás királyi felség személye és a királyi méltóság ellen báró Wesselényi sem illetlent, sem sérelmest semmit sem szólott. Midőn Uray Bálint másod alispány megszólította, ki még akkor a kormány név alatt a királyi felséget értette, nyilván még a kaján irigyet is legyőző és félre nem magyarázható szavakkal kifejezte hogy a kir. felség szentséges személyét sem

most, kit ő nála — bátran állítván — senki nagyobb tiszteletben nem tart, sem más-kör nem érdekelt soha, hanem a kormányon a dicasteriumokat és tanácsosokat érti, mint mások is értik nálunk.

Az 5-re. Báró Wesselényi beszédében lázító semmi sem volt sem királyi felség, sem kormány, sem a hazai alkotmány ellen; hanem beszédéből a néposztályoknak egymással örökös békeességben való lételének óhajtása tetszett ki; s ezen béke egyik sarkalatos alapjául az örökös megváltást tartja szükségesnek. Beszédével nem is egyébre törekedett, csupán csak hogy nemes Szathmár vármegyét az örökös megváltásra nézve kedvező utasításra bírassa.

A 6-ra. Azokat a szavakat, melyek a kérdőpontban vagynak, báró Wesselényi úgy nem mondotta, azok az ő beszédjéből rend nélkül kikapattak. Okaival oda czéltott s figyelmeztette a rendeket, ha hogy az örökös megváltást ők tagadják meg, lehető, a nép a nemesség ellen kél, s ekkor csak a kormány szabadithatja meg. Arról egy szót sem szólott, hogy a kormány ingerlené fel a népet, melyet távolról sem állított, mely beszéde rendéhez nem is tartozott, ottan helye sem lévén. Ezen a szón: „nép zsirja“, hogy mit ért, Uray alispánhoz intézett feleletében világosan és tisztán kimagyarázta. A nép zsirján érti az adót, a deperditát, az urbéri praestatiókat, a melyekből mind a kormány, mind a birtokos nemesség jövedelmét veszi. Ez oly nyilván mondatott, hogy félreérteni nem másnak, mint az éretlennek lehet. Miről adtam ezen aláírással és szokott pecsétemmel megerősített bizonyosságlevelet. Költ Csekén, mártius 22-én 1838 esztendőben. Kölcsey Gábor m. k. (P.H.) Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, junius 21-én 1838. Nemes Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz m. k. (P.H.) és főesküdte Ternyei János m. k. (P.H.)

27-ik számhoz, 30. tanu.

Alóliirt Szabó Sámuel tekintetes Darvay Ferencz ur tekintetes nemes Szathmár vármegye főszolgabirája által vallató parancsolat mellett szólíttatván föl, hogy az előmbe adott báró Wesselényi Miklós ur ügyét.

tárgyazó 6 kérdőpontra letett hitemnél fogva tennék hiteles bizonyítást, azt következendőképpen teszem, u. m. az

1-sőre. Jelen voltam Nagy-Károlyban megyénk azon közgyűlésében, mely mult 1834-dik év december 9-én volt.

2-ra. Tudom, hogy azon közgyűlésben is, mint máskor, Kölcsey Ferencz ur megérkezéssel az országgyűlési tudósítások vétettek föl, jelen voltam a gyűlési teremben, midőn báró Wesselényi Miklós ur ő nagysága tekintetes Kölcsey Ferencz urral belépett, s igen csudálkoztam azon, hogy ezen közkedvességű két hazafit nem mint máskor örömkialtások közt, hanem inkább morogó gunyszavakkal fogadta a megyei státus egy része, mely engem töstént azon gondolatra kényszerített, hogy ellenek bizonyos complott készült volna, mely gondolat szinte valósult is bennem akkor, mikor báró Wesselényi ur még szólásra sem nyerhetett csendességet. Tudom igen jól azt, hogy miután tekintetes első alispány ur által a gyűlés megnyitott, elsőben egy régibb követi tudósítás olvastatott föl; melyre tekintetes második alispány ur szólalt föl, azt vitatván, hogy az 5-ik urbéri törvénycikkely iránt azelőtt már kiadott instructió azaz hogy a törvénybe ne jöjjön, most se változtassék meg. Ezt tekintetes alispány ur ketté vágta, javalván, hogy e tárgyról egy újabb tudósítás levén jelen, olvastasson fel. Báró Wesselényi Miklós ur azonban szüntelen kért csendességet, s láttam, hogy tekintetes első alispány urat nyilt szívvvel kérte, hogy eszközölne csendességet, de mit szólott reá, távolka esvén tőlök, nem érhettem, csak azt, mikor báró Wesselényi ur a szólhatási szabadsága fenntartásáért csak három szó meghallásért esedezett, de ez is szigoruan megtagadtatott.

3-ra. Felolvastatván a későbbi tudósítás, báró Wesselényi ur csakugyan szóláshoz jutott s beszédében serkentette a rendeket, hogy az urbéri 5-ik cikkely iránt hagyják azon eredeti utasítást, mely szerint azt a követek folyvást pártolják; emlékezem azon szavára, hogy ennek alkotása által mind a felséges fejedelem, mind a nemesség, mind a jobbágyság igen sokat nyerne; ellenleg ennek megtagadása által az erre várakozó

adózó nép elkeseredik s lázadásra indul azon rész nemesség ellen, mely ennek létrejövését gátolná; mely előadása a tisztelt urnak nagy résztől „éljen“ kiáltással fogadtatott.

4-re. Hallottam tekintetes második alispány urtól felfedezni, hogy a báró a felség ellen sérelmes szavakat mondott volna, nevezetesen, hogy a kormányról szólott; melyre ő felelte: „Felséges fejedelmem személye előttem mint minden pillanatban, ugy most is sérthetetlen“, melynek senki ellene nem mondott.

5-re. Báró Wesselényi ur beszédében a felség vagy constitutió ellen nem hogy lázítás lett volna, hanem minden szavaiban az 5-ik törvénycikkely megállapítását ajánlotta.

6-ra. Azon szavakat, melyek ezen számmal jegyzett kérdőpontban aláhuzva vannak, általjában nem mondotta és reá ruházni merő képtelenség, hanem szeliden fejtegette a kormány és nemesség nép iránti viszonyait; magyarázta, hogy a sokszor említett 5-ik urbéri törvénycikkely megtagadása által azon néptömeg, ha a nemességet eddig is elnyomójának lenni vélte, könnyen veszedelmes lázadásra gyuladhat. A nép zsirján (mint világosan kimagyarázta) báró Wesselényi ur a contributiót, robotot s más ilyenmü adókat értette, s azt másra magyarázni jó lélekismérettel én sem tudom. Melyekről kiadtam nevem aláírásával s szokott pecséttemmel hitelezett jelen bizonyítványomat. Költ F. Gyarmatban, június 15-én 1838. (P.H.) Gaborjányi Szabó Sámuel m.k. f-gyarmati közbirtokos. Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, 21-ik június 1838. (P.H.) Darvay Ferencz tekintetes Szathmár vármegye főszolgabirája és főesküdtje (P.H.) Ternyey János m.k.

27-ik számhoz 31. tanu.

Méltóságos báró Wesselényi Miklós ur ő nagysága részéről előmbe adott hat pontokra a méltóságos Somsich Pongrácz királyi személynök ur által adott Compulsorium Mandatum mellett megeskettetvén, következő lelkiesmeretes vallomást adtam ki: az 1-sőre. 1834-ik év Karácson hava 9-én tartott megyei közgyűlésen jelen voltam, a— 2-ikra. Bemenyén a terembe, a szokot-

lan számmal összesereglett nemességgel legelsőben is Uray Bálint alispány ur egy igen rövid beszéddel figyelmeztette a rendeket, hogy 10-iki novemberi gyűlésben tett határozatokra figyelemmel lennének, melyre tekintetes Kende Zsigmond ur első alispány és elnök azt mondotta, hogy minekelőtte a rendek a tanácskozáshoz fognának, szükségesnek látja a követek diaetái tudósítását felolvasatni. De báró Wesselényi Miklós ur több ízben az alispány Uray Bálint ur beszédére való feleletbe fogván, azt a rendek ellenzették, ki nem hallgatták s erősen kívánták, hogy az elnök ur által kiszabott rendszer megtartatván, a követek tudósítása olvastasson fel. Báró Wesselényi Miklós pedig a szólás szabadságával élni kívánván, szólani akart mindaddig, míg csak a RR-k mint az elnök ur által kiszabott rendet felzavaró ellen tiszti ügyészi büntető pörnek fölvételét nem rendelték ellene, mely fel is vétetett, de mivel a báró is elállott a szólani való törekedéstől, az ügyészi pör is megszüntetett.

A 3-ra. A követek tudósítása felolvasása után beszédhez jutván báró Wesselényi, kérte a rendeket az V-ik articulust pártoló utasítás adására, magyarázván annak jótékonyosságát mind a jelenlegi földbirtokosokra, mind az azon törvény által birtokossá leendő 9 millió adózó népre nézve. A —

4-ikre. Báró Wesselényi hogy a királyi felség szent személye vagy méltósága ellen szólt volna, nem emlékezem, sőt midőn Uray Bálint alispány ur felszólította, hogy vigyázza, nehogy a királyi felség ellen sértő szavakat ejtene ki, ugy felelt: „Én királyomnak és felséges fejedelmeknek leg-hivebb jobbágya lévén, az iránt hódoló engedelmességemről s tiszteletemről soha meg nem felejtkezem, hanem a királyi felségtől megkülönböztetvén a kormányt, mely alatt értem a körülötte lévő ministereit s tanácsadóit, kik a legjobb fejedelemnek is tanácsolhatnak rosztat.“

5-ikre. A báró Wesselényi beszédében semmi lázítás nem volt, sőt inkább az adózóknak a birtok adási törvény által leendő hazafusítását kívánta megmutogatni.

6-ikra. A hatodik pont alatt feljegyzett szavakat hogy mondotta valóságosan báró

Wesselényi Miklós, nem emlékezem, mivel inkább beszéde célzásaira, mint szavaira ügyeltem, melyek inkább véleményem szerént, a mint reá emlékezhetem, oda céloltak, jaj akkor a nemességnek, ha azt 9 millió nép ellen a kormánynak kelletik fegyveres erővel védni; akkor fejlődhetnek ki a zemplényi lázadások, midőn azt nyilván fogja tudni a nép, hogy ötöt egy nagy rész birtok sajátosivá kívánta tenni, de azt egy más rész ellenzette, Emlékezem, hogy mutogatta beszédében azt is, hogy azon a részén fordul meg minden teher a népnek, melyen ő most segíteni törekszik; de azt hogy minő szavakkal tette ki, nem emlékezem. Minő betűkkel és szavakkal adta elő báró Wesselényi a fentirt beszédeket, arra nem emlékezem; hogy célzásiban lázítás, beszédében felségsértés lett volna, arra nemcsak nem emlékezem, sőt igaz hitemre állíthatom, hogy nem volt, bárha én a fennirt gyűlésben előadott elveivel egészen ellenkezőleg nyilatkoztam legyen. Melyről is kiadtam ezen igaz és tiszta lélekéből származott bizonyító irásomat nevem aláírásával szokott pecsétemmel megerősítve. Költ Majtison; márczius hó 10-én 1838. Vályi Lajos m. k. (P.H.) nemes Szathmár megyének E. R. szolgabirája. Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, junius 21-én 1838. Darvay Ferencz m. k. (P.H.) nemes Szathmár megye főszolgabirája és főesküdtje Ternyey János m.k. (P.H.)

27-ik számhoz 32. tanu.

Alóírt tekintetes Darvay Ferencz ur, nemes Szathmár vármegye főszolgabirája és főesküdtje vallató parancsolat mellett az előmbe adott kérdőpontokra báró Wesselényi Miklós ur ó nagysága ügyében letett hitem után a következő vallomásomat teszem:

1-sőre. Tekintetes nemes Szathmár vármegyének 1834. esztendő deczember hónap 9-én Nagy-Károlyban tartatott közgyűlésén jelen voltam.

2-ra. Hallván Kölcsey Ferencz ur akkori országgyűlési követnek e megyébe való érkezését, ugy nem különben báró Wesselényi Miklós ur ó nagyságának is megjöttét, felette óhajtottam ezen két hazafiának beszédeit hallgatni s nem kevésbé álmélkodtam, midőn a két szónokot, noha máskor a legnagyobb

tisztelettel fogadták, azon gyűlés alkalmával gúnyos kiáltásokkal és zsbongásokkal illeték. Minekutána az alispány a gyűlést megnyitotta, egy követi tudósítás olvastatott fel, mely megtörténvén, másod alispány tekintetes Uray Bálint ur felszólította a rendeket, hogy az urbéri V-ik cikk eránt adott előbbi utasításokat tartsák meg, ezután báró Wesselényi Miklós ur ő nagysága is szólani kívánt, de minekutána hosszas küzdés után is szóhoz nem juthatott az éktelen láрма miatt, ezen háromszókat: „olvastasson a tudósítás” papirosra írva, szerte mutogatta s végre ugyanazon szavakat dörgő hangon kimondván, leült, ezután olvastatott fel egy más későbbi követi tudósítás.

3-dikra. Ezen második tudósításnak felolvasása után, mely az adózók örökös megváltásáról szólt, báró Wesselényi szóhoz juthatott, ékes beszédében erős okokkal arra kívánta a rendeket birni, hogy az örökös megváltásról adott anyautasítást pártolni követeiknek tegyék köteleességekbe, valamint beszédjei folyta alatt, ugy végezetével is gyakori éljen kiáltásokkal jelentették ki a megye rendei közhelybenhagyásokat.

4-ikre. Az egész beszédjében báró Wesselényi a királyi felség szent személyét valamint más közgyűlésben, ugy ezen alkalmatossággal is soha semmi sértő s gúnyoló szavakat nem mondott, sőt a midőn tekintetes Uray Bálint másod alispány által kormányról tett szavai iránt megszólltatott, mintha azok ő felsége szent személye ellen lettek volna irányozva, tisztán érthető szavakkal kimagyarázta, hogy valamint mindég, ugy most is megkülönbözteti, és hogy mondott szavait nem ő felségére kívánja érteni.

5-ikre. Báró Wesselényi a megyei rendeket nem semminémű lázadásra vagy a kormánynak való ellentállásra nem ingerlette; sőt egész ékesen szólásával oda törekedett, hogy az V-ik articulus elfogadásával az országbeliek egymással való szorosabb kapcsolatba tétessenek, s hogy ez által a hazaközboldogsága s virágzása biztos alapra tétessék.

6-ikra. Ezen pontban elhuzott szavakat báró Wesselényi egyáltalában nem mondotta, az ő okoskodása más logikával s nem ily

veszedelmes kifejezésekkel volt egybefűzve, és azt állította kiváltképpen, hogy ha az V-ik articulus a nemesség tagadja meg a néptől, kit eddig is elnyomójának tartott, ez veszedelmes helyzetbe teszi magát és tette válhat e bosszus érzése s vad lázadást szülhet tévedése. A nép zsirja iránt mondott szavaiban tisztán kifejtette, hogy a nép zsirján a közadót, katoná tartást, földesuri tartozásokat, sok milliókra menő deperditákat érti, melyből mind a kormány, mind a birtokos nemesség veszi jövedelmeit. Költ Szinyér-Váralján, junius 12. 1838. Lániczky Antal m. k. (P.H.) Tekintetes nemes Szathmár vármegye seborvosa. Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, 21. junius 1838. Darvay Ferencz m. k. (P.H.) tekintetes Szathmár vármegye főszolgabírája és főesküdtje Ternyey János m. k. (P.H.)

27-ik számhoz 33. tanu.

Alóliirt Sánta Imre tekintetes Darvay Ferencz ur, ezen tekintetes nemes Szathmár vármegye főszolgabírája által vallató parancsolat mellett előmbe adott báró Wesselényi Miklós ur ő nagysága ügyét tárgyazó hat következendő pontokra letett hitemnél fogva bizonyítást teszek, gymint az —

1-re. Tekintetes nemes Szathmár vármegyének 1834. esztendő Karácson hava 9-én tartatott azon közgyűlésben, melyet az országgyűlési követekről kevéssel ezelőtt érkezett követi tudósítások tárgyalatása foglalt el, jelen voltam, a —

2-ra. A midőn országgyűlési volt követ tekintetes Kölcsey Ferencz s báró Wesselényi Miklós urak Károlyba megérkezésök még előtte való napon megtudatván, számos gyülekezet jött össze és különös volt az, hogy a terembe belépő tisztelt Kölcsey és báró Wesselényi urakat igen nagy rész gúnyoló morgással fogadta, holott máskor — emlékeztemre — mindenkor kedvező „éljen” kiáltásokkal fogadtattak. Ezen gyűlésben tekintetes első alispány ur által lett megnyitása után legelőször is egy régibb követi tudósítás olvastatott fel, mi meglevén, másod alispány tekintetes Uray Bálint ur szólani kezdett, de nem annyira az akkor felolvasott követi tudósításra tett észrevételeket, hanem mintegy

indítványképpen szólította fel az egybegyült megyei rendeket arra, hogy az urbéri V-ik czikkely (azaz az urbéri telkek szabad megválthatása) eránt egy hónappal ezelőtt adott azon instructiót, hogy az törvénybe ne jöjjön, most se változtassák meg. Másod alispány urnak ezen beszéde közben báró Wesselényi Miklós ur felkelvén, ugy látszott, hogy nékie felelni akart, de tekintetes első alispány ur is a bárót hirtelen megelőzve, tekintetes Uray Bálint másod alispány ur beszédére azt a rövid figyelmeztetést tette, hogy az érdeklett urbéri czikkelyről egy újabb s bővebb országgyűlési tudósítás lenne jelen, melyre, ugymond, a szóba jött kérdés jobban fog illeni s ugyanannak előbb felolvastatását javallotta. Azonban báró Wesselényi Miklós ur még másod alispány szólásakor felkelvén, utána rögtön szólani akart s látszott, hogy csak azt kívánta elvárni, míg tekintetes első alispány ur az említett közbenszólását elvégezte; ekkor pedig a felállás által már régebben kinyilatkoztatott szándéka szerint ő a megye rendeihez szólani kezdett. De erre nagy zúdulás lett s ugy látszott, hogy együlekezetnek nagy része mintegy előleges feltételnél fogva báró Wesselényi Miklós urat hallgatni nem akarta; mert mihelyt szólani akart a báró, azonnal iszonyuan kiáltoztak: „nem halljuk,“ „nem hallgatjuk.“ De azért báró Wesselényi Miklós ur szólási szándékától el nem állott s a lármának olykor-olykori megszünésekor mindég szólásához kezdett, a mit azonban mindannyiszor félben hagyni kénytelenített, mert a legnagyobb rész rögtön csak azt kiáltotta, hogy „nem halljuk,“ „nem hallgatjuk,“ — más rész azt, hogy: „olvasson a notarius!“, harmadik kevés rész pedig ezt kiáltotta: „halljuk a bárót!“ Ily-nemü kiáltás s iszonyu láрма tartott szinte egy óráig, míg a báró ur szólani kívánata mellett folyvást megmaradván, végre a praesidium báró Wesselényi ő nagysága ellen fiscalis actiót rendelt feltétetni, mint olyan ellen, ki a közgyűlésben akkor is akar szólani, mikor őtet hallgatni nem akarják, s tehát ez által a közgyűlést turbáló ellen. Ez alatt én a báróhoz közel esvén, nagy láрма között is hallottam, de inkább láttam, hogy a mellette közel ülő első alispány urat igen

érzékeny gestussal kérte, eszközölne csendeséget az ő kihallgatására, de válaszul mit kapott, a nagy láрма közt nem érthettem, hanem annyi igaz, hogy akkor a báró igen erős hangon ezt kiáltotta: a szóbeli szabadság fenntartásáért csak hármat akarok szólani, akkor egy kis papirosra irt s a nagy láрма között szétmutogatván, írása e volt: „olvastasson a tudósítás.“ Minekutána ezt szétmutatta s kiáltotta, leült; az actió ellen nem proclamálódott s az ujabbi követi tudósítás is felolvastatott. A --

3-ikra. Melynek felolvastatása után báró Wesselényi Miklós ur csakugyan szóláshoz jutván, okokkal erősen támogatott beszédében egyedül arra serkentette a rendeket, hogy az országgyűlési szerkesztetésben levő azon urbéri V-ik czikk eránt, mely a jobbágyi birtokok örökös megválthatását tárgyazza, hagyják meg azon régibb azaz eredeti utasítást, mely szerint azt a követek folyvást pártolni tartoznak; azon javallata okait most már mind sorjában elmondani nem tudom, de mégis emlékezem, hogy igen szépen kifejtette azt, hogy ezen törvény alkotása által mind a felség, mind a nagyobb, mind a kisebb birtoku nemesség, mind a jobbágy-ság s általános az egész ország felette sokat nyerne; ellenben ennek megtagadása által kivált az erre várakozó adózó nép könnyen elkeseredhetik s könnyen bosszus lázadásra ingerlődhetik azon nemesség ellen, a mely ezen általános igen óhajtott törvényczikk létesítését meggátolni fogná. A báró Wesselényi urnak beszédeit a jelen levő együlekezetnek nagy része helybenhagyó „éljen“ kiáltással fogadta. A --

4-ikre. Minélfogva báró Wesselényi egész beszédében semmi sem volt a kir. felség szent személye ellen felhozva, akkor is, midőn a kormányról tett szavai közben tekintetes Uray Bálint ur másod alispány által megszólíttatott, mintha a felség ellen szólott volna sérelmes szavakat, azt mondta, hogy ő a kormányról szól, melyet ő, mint mindenkor, ugy most is a kir. felség sért-hetetlen személyétől egészen megkülönböztetni kíván s ezen kinyilatkoztatása után senki többé ellent nem mondott. Az --

5-re. Báró Wesselényi ur az ő beszé-

dében nem hogy lázadásra ingerlette volna az ország státusát egymás ellen vagy kir. felség ellen vagy constitutió ellen, hanem inkább beszédjének minden része oda volt irányozva, hogy az V-ik említett czikkely elfogadása által az ország lakószói között a kölcsönös szeretet, bizodalom és békesség tökéletesen megalapíttassék és megerősíttessék. A —

6-ik kérdőpontban aláhuzással megjegyzett szavakat báró Wesselényi ő nagysága nem mondotta, hanem más rendes logicával és nem ily vad összefüggésben lévő kiejtéssel fejtegette ő mind a nemességnek, mind a kormánynak a nép iránti viszonyait; soha is teljességgel nem mondotta ő, hogy a kormány a népet felingerli, hanem, a mint a harmadik pontra adott felelet végén megjegyzem, azt fejtegette, hogy az V-ik urbéri czikkelynek a nemesi rend által megtagadása miatt azon nép, ki eddig is nyomorjának úgy szólván a nemes rendet tartotta, a nemesség ellen igen veszedelmes lázadásra is gyuladhat, s ennek előre való kikerülése végett nagyon javallotta azon urbéri czikkely megtartása iránt legelsőbb adott instructióknak megújítását; a nép zsirját említvén báró Wesselényi, mint emlékezem, azt a fejtegetést is hozzá tette, ugymint contributió, robot, deperdita s több ilyen. Mely dolgokról ezen nevem aláírásával is erősített bizonyáglevelemet adom. Költ Krassón, jun. 1-ső napján 1838. esztendőben. Sánta Imre m. k. (P.H.) Nemes Szathmár vármegye tisztii alügyésze. Eredetiségét bizonyítjuk. Krassón, 21 junius 1838. Darvay Ferencz m. k. (P.H.) Tekintetes Szathmár vármegye főszolgabirája és főesküdtje Ternyey János m. k. (P. H.)

27-ik számhoz 34. tanu.

Alóírt tekintetes nemes Szathmár megye főszolgabirája Darvay Ferencz és esküdt társa által felszólíttatván, hogy törvényes kényszerítő parancsolat ereje mellett a hü-

ségtelenséggel vádolt báró Wesselényi Miklós királyi táblai ügyében az előmbe adott kérdőpontokra tennék lelkiismeretes vallomást, letett hitem után vallom az

1-re. Nemes Szathmár megyének 1834-dik évi december 9-én N.-Károlyban tartott közgyűlésén jelen voltam.

2-ra. A szokott üdvözlő beszédek után azonnal az országgyűlési követségnek hivatalos tudósításaik tárgyalattak, és jól emlékezem, mivel az előlülő alispánynak épen háta megett állék, hogy két rendbeli tudósítások voltak felveendők, az egyik az urbéri tárgyban érkezett királyi resolúciónak mikénti pertractatióját jelenté, a másik a megyének az urbéri V-ik czikk 2-ik §. és VIII. czikkre adott utasítás felől szólt, melyben a követek által az e tárgybeli utasítás visszavonatása kéretett. E két tudósítások közül felolvastatott először a királyi válasz tárgyalatásáról szóló, és a mint a jegyző a jelentést felolvasta, a másod alispány minden egybeköttetés nélkül felszólította a megyei rendeket, hogy az urbéri V-ik czikkely 2. §. iránt készített megyei utasítástól el ne állnának. Ekkor báró Wesselényi Miklós és a jelen volt egyik országgyűlési követ Kölcsey Ferencz mind a ketten felállottak, s alig mondá ki báró Wesselényi a szokott megszólítást: „Tekintetes Rendek!” azonnal éktelen zaj s láрма emelkedett a tanácsteremben; a zaj folyta alatt többször törekedett a báró szólani és a jegyző olvasni, de az indulatok annyira felingerültek, hogy nemcsak szóhoz nem juthatott, sőt némelyek fiscalis actiót kiáltoztanak ellene, mely is a tisztii főügyész által feltétetvén, az elnöknek beadatott; báró Wesselényi miután e három szókat: „Olvastassék a tudósítás!” elmondotta, okát kérdezi az actiónak, ekkor újolag riadó zaj keletkezett, és a megye rendjei az elnök kezénél levő tisztii keresetlevelet, mint helytelen, félre vettetni rendelték, s így csillapult le a csaknem két óra elfolyásig tartott láрма.

(Folytatása következik.)